

VẬN DỤNG PHƯƠNG PHÁP THỰC HÀNH TRONG DẠY HỌC CHỦ ĐỀ “CON NGƯỜI VÀ SỨC KHỎE” MÔN TỰ NHIÊN VÀ XÃ HỘI LỚP 1

Phạm Việt Quỳnh, Ngô Thị Kim Hoàn

Trường Đại học Thủ đô Hà Nội

Tóm tắt: Phương pháp thực hành là phương pháp tạo nên sự chủ động, tích cực hóa hoạt động của học sinh. Đối với môn Tự nhiên và Xã hội, thực hành giúp học sinh rèn luyện được các thao tác, nhằm vận dụng lí thuyết đã học vào thực hành, nhằm rèn luyện kỹ năng. Qua đó, giáo viên phát hiện những khó khăn, lỗ hổng trong kiến thức của học sinh, là nền tảng để bù đắp và chỉ dẫn học sinh hoàn thiện kiến thức một cách chính xác, tạo không khí học tập sôi nổi, thân thiện giữa giáo viên và học sinh. Các hoạt động thực hành được xem là biện pháp để rèn luyện các thói quen tốt cho học sinh. Thực hành được tổ chức khi giáo viên đã cung cấp đủ những lí thuyết của học sinh hoạt động thực hành. Vì thế, đối với giáo viên, cần nắm kĩ các quy trình thiết kế hoạt động thực hành trong dạy học. Điều này tạo nên sự hiệu quả, thành công của tiết học, giúp học sinh thu thập được kiến thức, hứng say và đạt được kết quả học tập cao. Trên cơ sở tìm hiểu về phương pháp thực hành, bài viết tập trung làm rõ việc vận dụng phương pháp này trong dạy học chủ đề “Con người và sức khỏe” trong môn Tự nhiên và Xã hội lớp 1 ở tiểu học nhằm góp phần nâng cao hiệu quả việc dạy và học.

Từ khóa: Dạy học, lớp 1, môn Tự nhiên và Xã hội, phương pháp thực hành, Tiểu học.

Nhận bài ngày 22.02.2024; gửi phản biện, chỉnh sửa, duyệt đăng ngày 30.05.2024

Liên hệ tác giả: Phạm Việt Quỳnh; Email: pvquynh@gmail.com

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Môn Tự nhiên và Xã hội (TN&XH) được đưa vào chương trình học tập bắt đầu từ lớp 1 với các chủ đề gần gũi, gắn liền với cuộc sống, đảm bảo cung cấp cho học sinh (HS) những kiến thức sơ giản nhất về môi trường, cuộc sống xung quanh. Trong đó, chủ đề “Con người và sức khỏe” trong môn TN&XH là một chủ đề quen thuộc, đem lại nhiều kiến thức bổ ích cho HS. Tuy nhiên, để đảm bảo hiệu quả chất lượng học tập, HS được lĩnh hội đầy đủ kiến thức mà chương trình môn học đưa ra, nhà giáo dục cần linh hoạt trong cách truyền tải, cách sử dụng các phương pháp học tập để phát huy năng lực cho HS. Thêm vào đó, lứa tuổi HS tiểu học còn nổi bật với đặc điểm tâm lí mang đậm bản sắc hồn nhiên, sự chú ý chưa cao, nhanh quên những kiến thức mới. Do đó, một trong những PP cần được sử dụng thường xuyên trong các giờ học đối với HS tiểu học đó là phương pháp thực hành. Chỉ qua luyện tập, thực hành, HS mới có thể nhớ vững những điều vừa được học, tạo nên một

“điểm nhớ” tạm thời trong trí não, giúp việc học không còn cứng nhắc và khô khan mà trở nên sôi nổi và năng động.

Hiện nay, việc vận dụng phương pháp thực hành vào dạy học môn TN&XH khá phổ biến nhưng chưa triệt để. Một số giáo viên (GV) tổ chức cho HS thực hành nhưng chưa theo một quy trình chặt chẽ, còn lộn xộn, chưa làm nổi bật trọng tâm của bài học. Nội dung thực hành chưa phong phú, sáng tạo, chưa kích thích được tinh thần chủ động sáng tạo của HS. Với tất cả những lí do trên, bài viết tập trung vào nghiên cứu “Vận dụng phương pháp thực hành trong dạy học chủ đề “Con người và sức khỏe” môn TN&XH nhằm phát triển năng lực cho HS”. Đây là hướng nghiên cứu có mang tính thực tiễn thực tiễn, góp phần đổi mới phương pháp dạy học để nâng cao chất lượng và hiệu quả dạy môn TN&XH ở trường tiểu học.

2. NỘI DUNG

2.1. Chủ đề “Con người và sức khỏe” môn Tự nhiên và Xã hội lớp 1 ở tiểu học

Chủ đề “Con người và sức khỏe” trong môn TN&XH lớp 1 bao gồm các mạch nội dung chính là: Các bộ phận bên ngoài và giác quan của cơ thể; Giữ cho cơ thể khoẻ mạnh và an toàn. Theo chương trình giáo dục phổ thông 2018 môn TN&XH thì yêu cầu cần đạt của chủ đề này bao gồm [1, 2]: Xác định được tên, hoạt động các bộ phận bên ngoài của cơ thể; phân biệt được con trai và con gái. Nêu được tên, chức năng của các giác quan. Giải thích được ở mức độ đơn giản tại sao cần phải bảo vệ các giác quan. Thực hiện được việc làm để bảo vệ các giác quan trong cuộc sống hằng ngày, đặc biệt biết cách phòng tránh cận thị học đường. Giữ cho cơ thể khoẻ mạnh và an toàn. Nêu được những việc cần làm để giữ vệ sinh cơ thể và ích lợi của việc làm đó; thực hiện đúng các quy tắc giữ vệ sinh cơ thể; tự đánh giá được việc thực hiện giữ vệ sinh cơ thể. Nêu được số bữa cần ăn trong ngày và tên một số thức ăn, đồ uống giúp cho cơ thể khoẻ mạnh và an toàn qua quan sát tranh ảnh và (hoặc) video; tự nhận xét được thói quen ăn uống của bản thân. Xác định được các hoạt động vận động và nghỉ ngơi có lợi cho sức khỏe qua quan sát tranh ảnh và (hoặc) video; liên hệ với những hoạt động hằng ngày của bản thân và đưa ra được hoạt động nào cần dành nhiều thời gian để cơ thể khoẻ mạnh. Nhận biết được vùng riêng tư của cơ thể cần được bảo vệ. Thực hành nói không và tránh xa người có hành vi động chạm hay đe dọa đến sự an toàn của bản thân. Thực hành nói với người lớn tin cậy để được giúp đỡ khi cần.

Như vậy, trong dạy học chủ đề “Con người và sức khỏe” môn TN&XH cần cần chú trọng cho HS quan sát, đọc tài liệu, thực hiện điều tra, thực hành đơn giản để tìm hiểu các sự vật, hiện tượng, các mối quan hệ trong tự nhiên và xã hội xung quanh; thu thập và ghi lại các dữ liệu đơn giản từ quan sát, thực hành; nhận xét về những đặc điểm bên ngoài, so sánh sự giống, khác nhau giữa các sự vật, hiện tượng xung quanh và sự thay đổi của chúng theo thời gian một cách đơn giản [1].

2.2. Phương pháp thực hành trong dạy học chủ đề “Con người và sức khỏe” môn TN&XH lớp 1

Tác giả Nguyễn Thị Thấn, phương pháp thực hành là phương pháp dạy học trong đó GV tổ chức cho HS trực tiếp thao tác trên đối tượng, nhằm giúp HS hiểu rõ vận dụng vào thực hành, luyện tập, hình thành kỹ năng [2].

Trong dạy học chủ đề “Con người và sức khỏe” môn TN&XH nói riêng, phương pháp thực hành có vai trò quan trọng: Giúp HS vận dụng kiến thức đã học và thực tiễn, học đi đôi với hành, giải quyết được các vấn đề liên quan đến thực tiễn cuộc sống; HS nhanh chóng nắm chắc kiến thức đã học; Rèn kỹ năng cho HS thông qua hoạt động thực hành; Giúp GV kịp thời phát hiện những kỹ năng còn hạn chế, những kiến thức còn yếu của HS để kịp thời rèn luyện.

Sử dụng phương pháp thực hành trong dạy học chủ đề “Con người và sức khỏe” môn TN&XH lớp 1 được sử dụng khi dạy các nội dung liên quan đến: Thực hiện được việc làm để bảo vệ các giác quan trong cuộc sống hằng ngày, đặc biệt biết cách phòng tránh cận thị học đường; Thực hiện cho cơ thể khoẻ mạnh và an toàn; Thực hành nói không và tránh xa người có hành vi động chạm hay đe dọa đến sự an toàn của bản thân. Thực hành nói với người lớn tin cậy để được giúp đỡ khi cần.

GV sử dụng phương pháp thực hành trong dạy học cần tạo điều kiện cho mỗi HS đều được tham gia thực hành cần chuẩn bị đồ dùng thực hành cho đủ số lượng HS hoặc theo nhóm. Do đó, GV có thể phối hợp với gia đình của HS cùng chuẩn bị đồ dùng hoặc sử dụng một số đồ dùng tự làm. Nếu qui trình thực hành gồm nhiều bước GV cần chuẩn bị cho HS phiếu, tranh ảnh qui trình, sách để hỗ trợ việc ghi nhớ và tiến hành thực hành. Trong quá trình HS thực hành cần được GV giám sát và hướng dẫn để điều chỉnh kịp thời sai sót hoặc giúp đỡ khó khăn. Để giám sát kết quả thực hành tốt, có thể tổ chức cho HS giám sát lẫn nhau bằng phiếu thực hành với các tiêu chí đánh giá mà GV đã chuẩn bị trước

2.3. Vận dụng phương pháp thực hành trong dạy học chủ đề “Con người và sức khỏe” môn TN và XH lớp 1

Để sử dụng phương pháp thực hành trong dạy học chủ đề này, giáo viên cần thực hiện theo các bước sau:

Bước 1: Xác định yêu cầu cần đạt của hoạt động thực hành

Yêu cầu của hoạt động thực hành là định hướng, tiền đề để xây dựng các hoạt động cụ thể giúp HS thực hành một cách có hiệu quả. Trong các hoạt động thực hành này, những nội dung thực hành khác nhau gắn với những mục đích thực hành khác nhau, do vậy cần phải xác định được mục đích cụ thể. Trong chủ đề “Con người và sức khỏe”- TN&XH lớp 1, sử dụng hoạt động thực hành vào bài học đảm bảo yêu cầu cần đạt về các năng lực đã được nêu trong CT GDPT 2018. HS hình thành và phát triển năng lực khoa học trong việc nêu và nhận biết được bộ phận, giác quan cơ thể. Vận dụng kiến thức kỹ năng đã học trong chủ đề “Con người và sức khỏe” vào đời sống thực tiễn, biết thực hiện các biện pháp giữ cho cơ thể an toàn và khoẻ mạnh. Thêm vào đó, HS có năng lực tìm hiểu môi trường xung quanh để đưa ra được sự giống và khác nhau, so sánh các sự vật và hiện tượng.

Bước 2: Chuẩn bị đồ dùng, dụng cụ cho hoạt động thực hành

GV cần lập kế hoạch cho HS thực hành (xác định đối tượng và dự kiến phương tiện, dụng cụ cho hoạt động thực hành). Kế hoạch tổ chức này được cụ thể hóa thông qua việc chuẩn bị giáo án, dụng cụ, phương tiện thực hành, đối tượng thực hành,... Căn cứ vào mục tiêu và nội dung của hoạt động thực hành mà GV xác định và lựa chọn phương tiện thực

hành cho phù hợp, đáp ứng hiệu quả của bài học. Nó có thể là vật thật, tranh ảnh minh họa, sơ đồ hay mô hình,... Sự chuẩn bị này có thể đến từ bản thân GV hoặc cả GV và HS đều chuẩn bị phương tiện thực hành. Ngoài ra, GV cũng cần dự kiến các trường hợp có thể xảy ra trong quá trình thực hành và có các biện pháp khắc phục và xử lý kịp thời. Do vậy, Để bắt đầu quá trình thực hành, GV và HS cần chuẩn bị trước khi thực hành. Điều này góp phần cho kết quả thực hành đạt hiệu quả cao và hoàn thành mục tiêu của bài học đã đề ra.

Bước 3: Tổ chức và hướng dẫn HS thực hành

Đầu tiên, hoạt động giới thiệu bài của GV là cần thiết, đóng vai trò quan trọng trong việc mở đầu tiết học. Các hoạt động sôi nổi, thú vị khởi động bài học giúp kích thích sự hứng thú, tập trung của HS vào bài học mới. Giới thiệu bài học có thể bắt đầu trực tiếp hoặc gián tiếp qua một số câu ca giao, trò chơi, câu đố hay một bài hát sôi động nào đó. Tuy nhiên, cần đảm bảo về mặt thời gian, phần khởi động- giới thiệu bài cần ngắn gọn nhưng vẫn đảm bảo đầy đủ các yêu cầu về tính khoa học, liên kết với bài học, thời gian,... GV nêu mục đích, yêu cầu của hoạt động thực hành. Đưa ra nội dung kiến thức có liên quan, nêu trình tự thực hiện các bước một cách chi tiết và một số lưu ý liên quan đến hoạt động thực hành. Trong trường hợp GV làm mẫu trước lớp, GV có thể vừa làm mẫu vừa mô tả, giải thích các thao tác với tốc độ vừa phải đảm bảo HS theo dõi kịp thời và tiếp thu được hiệu quả.

Bước 4: HS tiến hành thực hành

Dưới sự hướng dẫn và tổ chức của GV, HS tiếp nhận và ghi nhớ nhiệm vụ học tập của bản thân/ nhóm. Do đó, HS cần: Ý thức được mục đích và nhiệm vụ của hoạt động thực hành; thực hiện thực hành dưới sự phân công nhóm đã được chia: xác định trưởng nhóm, người hướng dẫn mẫu, người theo dõi, người nhận xét, sửa cho đúng,... Trong lúc này, GV chú ý hoạt động thực hành của HS, nhanh chóng phát hiện những khó khăn, vướng mắc HS gặp phải và kịp thời giúp đỡ và chỉ dẫn thêm.

Bước 5: Tổ chức cho HS báo cáo kết quả thực hành

GV tổ chức cho HS báo cáo kết quả thực hành để kiểm tra kiến thức mà HS đạt được sau quá trình tiến hành thực hành. Có nhiều hình thức kiểm tra đánh giá khác nhau như thực hiện báo trước lớp (cá nhân/ nhóm) hoặc kiểm tra trên giấy. Khi HS thực hành trước lớp, GV có thể đặt một số câu hỏi liên quan đến bài học hoặc những câu hỏi vận dụng có tính mở, liên hệ trong cuộc sống. Với hình thức kiểm tra giấy, GV có thể sử dụng hình thức trắc nghiệm khách quan hoặc tự luận liên quan nội dung, quy trình các bước HS đã thực hành nhằm kiểm tra độ ghi nhớ kiến thức của HS sau khi luyện tập thực hành. Để đánh giá rèn kỹ năng cho HS, GV cần xây dựng tiêu chí phù hợp, đảm bảo phù hợp với nội dung bài học và năng lực, khả năng của HS. Sau khi HS trình bày kết quả thực hành, GV đưa ra những góp ý bổ sung cho bài báo cáo thực hành của cá nhân/ nhóm đã báo cáo. Cuối cùng, GV rút ra kết luận chung sau hoạt động thực hành của HS. Từ những phân tích trên, có thể thấy rằng, quy trình tổ chức cho HS thực hành trong chủ đề “Con người và sức khỏe” môn TN&XH tương đối chi tiết và rõ ràng, đảm bảo tính khoa học phù hợp với đặc điểm nhận thức của HS và đặc điểm của chủ đề này. Vì vậy, khi GV vận dụng PP thực hành vào dạy học một cách chính xác, linh hoạt thì sẽ đạt được hiệu quả cao trong dạy học môn học này.

Bước 6: HS tự đánh giá

Chương trình GDPT 2018 chuyển đổi từ cách tiếp cận nội dung sang cách tiếp cận năng lực, vì vậy việc kiểm tra đánh giá cũng cần phải thay đổi. Hiện nay, HS được chủ động chọn lựa và tự chịu trách nhiệm về quá trình học của bản thân. Có nghĩa là các em tự đánh giá cùng GV sẽ tốt hơn việc chỉ để GV đánh giá. Vì kỹ năng tự đánh giá bản thân cũng là một cách khuyến khích người học tự chịu trách nhiệm và tự học. Có một số cách để HS tự đánh giá như sau: Thực hiện tự kiểm tra; Tự nhận xét; Ra quyết định và điều chỉnh việc học. Trong đó, HS tự kiểm tra nghĩa là HS nhận nhiệm vụ học tập và thực hiện nhiệm vụ đó dưới dạng câu hỏi, bảng hỏi, bài tập,... để kiểm tra về mức độ nhận thức kiến thức, kỹ năng và thái độ của bản thân trong quá trình học tập. Dựa vào các tiêu chí đánh giá, HS nhận định về tính đúng, chính xác về quá trình học tập của bản thân, nhận thấy sự tiến bộ, điểm mạnh yếu của bản thân và mức độ đạt được mục tiêu đề ra của bài học. HS có thể tự quyết định và điều chỉnh việc học của mình thông qua tự đánh giá và đề xuất biện pháp cải thiện hoạt động học tập của mình (điểm cần khắc phục, cách phát huy ưu điểm, lên kế hoạch nâng cao hiệu quả học tập,...).

2.4. Ví dụ minh họa về vận dụng phương pháp thực hành trong dạy học chủ đề “Con người và sức khỏe” môn TN&XH lớp 1

Ví dụ minh họa sử dụng phương pháp thực hành trong bài Bài 24: Em giữ vệ sinh cơ thể, Môn TN&XH lớp 1, Bộ Chân trời sáng tạo. Hoạt động 1: Giữ vệ sinh răng miệng đúng cách.

Bước 1: Xác định yêu cầu cần đạt của hoạt động thực hành

Qua hoạt động thực hành này, HS biết được lợi ích của việc giữ gìn vệ sinh răng miệng; Nêu và thực hiện được các bước chải răng đúng cách; Biết áp dụng vào việc thực hiện vệ sinh cá nhân hằng ngày.

Bước 2: Chuẩn bị đồ dùng, dụng cụ cho hoạt động thực hành

Giáo viên chuẩn bị mô hình hàm răng, bàn chải đánh răng, kem đánh răng, chậu nước sạch, khăn lau sạch.

Mỗi HS tự chuẩn bị đồ dùng thực hành cá nhân: 1 bàn chải đánh răng, cốc.

Bước 3: Tổ chức và hướng dẫn HS thực hành

GV cho HS quan sát mô hình hàm răng và đưa ra câu hỏi để HS trả lời: + Đâu là hàm trên, hàm dưới? + Mặt trong của răng ở đâu? + Mặt ngoài của răng ở đâu? + Mặt nhai của răng ở đâu?

Mời 1, 2 bạn xác định vị trí của các bộ phận trên tại mô hình hàm răng.

Để biết được thực trạng HS thực hiện đánh răng hằng ngày như thế nào, đã đúng hay chưa, GV mời 1, 2 bạn lên làm thử trên mô hình hàm răng động tác chải răng bằng bàn chải của mình. Sau khi quan sát bạn thực hiện, HS khác nhận xét bạn đã làm đúng hay chưa.

Giáo viên nhận xét và thực hiện mẫu lại động tác chải răng với mô hình hàm răng, kết hợp giải thích cách làm

Bước 4: HS tiến hành thực hành

Sau khi nắm được kiến thức về các bước chải răng đúng cách, GV tổ chức cho HS lần lượt thực hành trên mô hình theo nhóm 4. GV theo dõi và hướng dẫn, giúp đỡ HS.

Bước 5: Tổ chức cho HS báo cáo kết quả thực hành

GV tổ chức cho HS báo cáo kết quả thực hành bằng cách các nhóm tự thực hiện chải răng đúng cách trước lớp. Cả lớp quan sát và đưa ra nhận xét, góp ý. GV theo dõi quá trình thực hành của HS. Đánh giá và nhận xét theo bảng tiêu chí sau:

TIÊU CHÍ ĐÁNH GIÁ		
Nội dung	Đạt	Chưa đạt
Thực hiện đủ các bước		
Thực hiện đúng thao tác các bước		
Thời gian thực hiện thao tác (2- 3 phút)		

Tiêu chí đánh giá hoạt động thực hành chải răng đúng cách

GV tổng kết hoạt động, đưa ra lưu ý: Cần thực hiện đánh răng 2 lần 1 ngày vào buổi sáng và buổi tối, mỗi lần thực hiện 2- 3 phút để bảo vệ sức khỏe răng miệng cho bản thân.

Bước 6: HS tự đánh giá

GV mời HS tự nhận xét về cách tiến hành thực hành của bản thân và các bạn trong nhóm.

3. KẾT LUẬN

Phương pháp thực hành là phương pháp dạy học tạo nên sự chủ động, tích cực hóa hoạt động của HS. Đối với môn TN&XH, thực hành giúp học sinh rèn luyện được các thao tác, nhằm vận dụng lí thuyết đã học vào thực hành, nhằm rèn luyện kỹ năng. Trên cơ sở tìm hiểu về chủ đề “Con người và sức khỏe” môn TN&XH lớp 1 cũng với phương pháp dạy học thực hành, bài viết đã phân tích quy trình vận dụng phương pháp này trong dạy học và đưa ra các ví dụ minh họa. Trong quá trình thực hành, GV là người kiến tạo kiến thức, tổ chức, hướng dẫn và quản lí các em tiến hành thực hành. Trước và sau bài học, GV chuẩn bị chu đáo hệ thống câu hỏi và dự kiến các tình huống xảy ra. Sự chuẩn bị kĩ càng này đảm bảo quá trình thực hành diễn ra theo trình tự và mang lại hiệu quả cao.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông - Môn Tự nhiên và Xã hội ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT- BGDĐT ngày 26 tháng 12 năm 2018 của Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo*, Hà Nội.
- Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông tổng thể ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT- BGDĐT ngày 26 tháng 12 năm 2018 của Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo*, Hà Nội.

3. Nguyễn Thị Thuán (Chủ biên), Nguyễn Thượng Giao, Đào Thị Hồng, Nguyễn Thị Hương, Nguyễn Thị Tuyết Nga (2018), *Giáo trình phương pháp dạy học các môn về Tự nhiên và Xã hội*, Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội.
4. Vũ Văn Hùng (tổng chủ biên), Nguyễn Thị Thân (chủ biên), Đào Thị Hồng, Phương Hà Lan, Hoàng Quý Tinh (2020), *Tự nhiên và Xã hội 1*, Nxb Giáo dục, Hà Nội.

APPLYING PRACTICAL METHODS IN TEACHING THE TOPIC "HUMAN AND HEALTH" IN FIRST GRADE WITH THE SUBJECT OF NATURAL AND SOCIAL SCIENCES AT PRIMARY SCHOOLS

Abstract: *The practical method is an instructional approach that encourages active and engaged student participation. In the context of Natural and Social Sciences, practical activities assist students in developing skills by applying theoretical knowledge. This method enables teachers to identify students' difficulties and knowledge gaps, establishing a foundation to address and guide students toward comprehensive understanding, thereby fostering an engaging and supportive learning environment. Practical activities are regarded as a means to cultivate positive habits in students. They are implemented after teachers have sufficiently provided the necessary theoretical background for practical engagement. As such, teachers must possess expertise in designing practical activities to ensure effective and successful lessons. This approach aids students in acquiring knowledge, maintaining motivation, and attaining high academic achievements. Drawing on an exploration of practical methods, this paper focuses on elucidating the application of this approach in teaching the topic "Human and Health" in first-grade Natural and Social Sciences at primary schools, with the aim of enhancing teaching and learning effectiveness.*

Keywords: *Teaching and learning, grade 1, practical method, Subject of Natural and Social Sciences, primary education.*